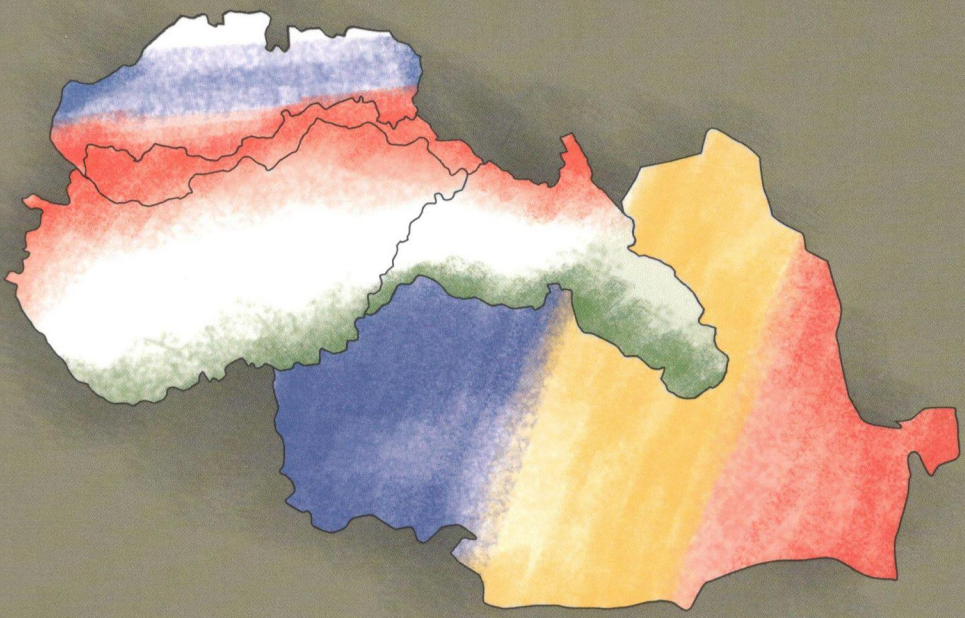
Radu Mârza, Marek Syrný a kolektív

Dve viedenské arbitráže (1938, 1940)

z pohľadu slovenskej a rumunskej historiografie

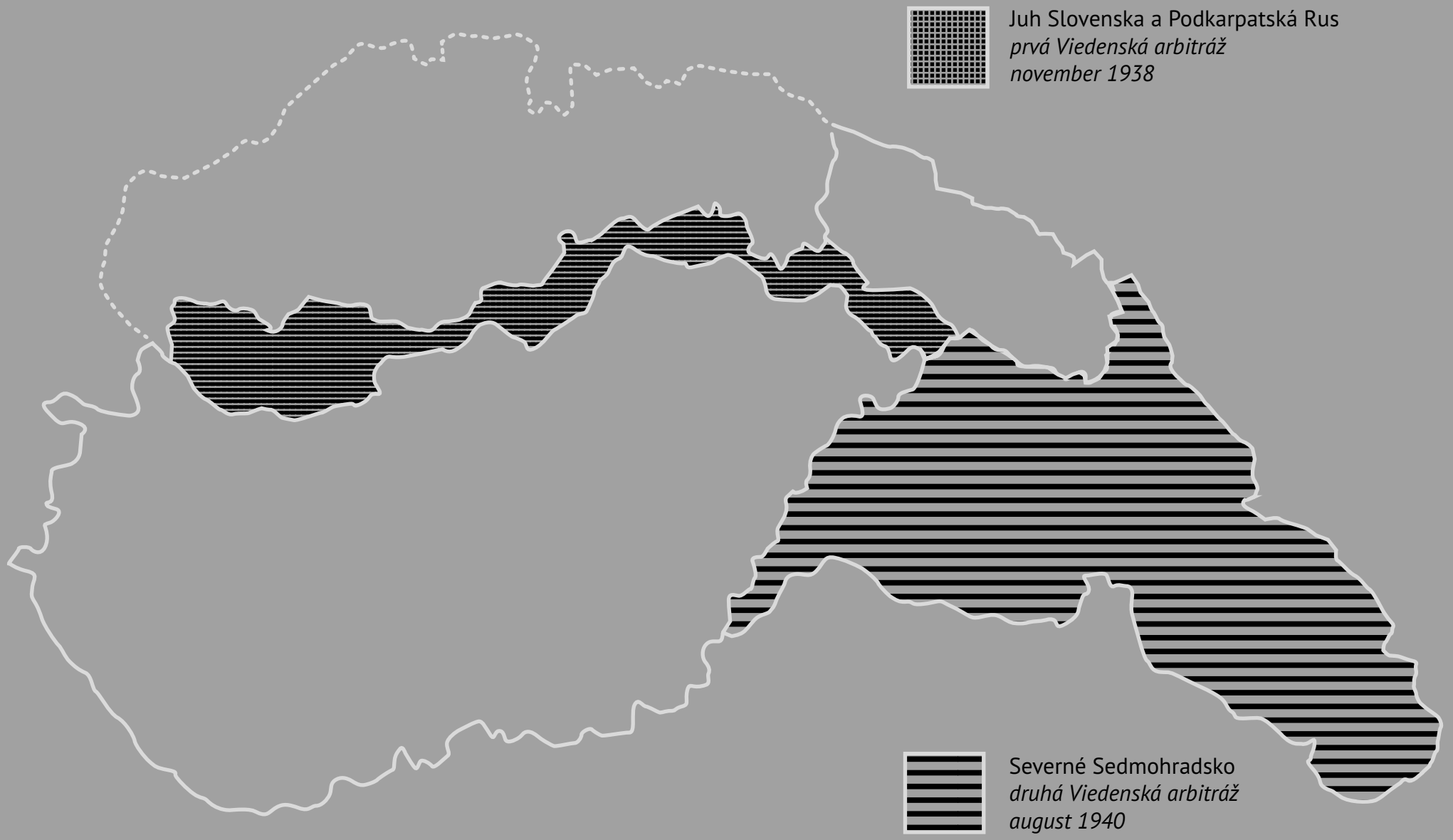
Múzeum Slovenského Národného Povstania
MUSEUM OF SLOVAK NATIONAL UPRISING

Radu Mârza, Marek Syrný a kolektív

Dve viedenské arbitráže (1938, 1940) z pohľadu slovenskej a rumunskej historiografie

Múzeum
Slovenského
Národného
Povstania
MUSEUM OF SLOVAK NATIONAL UPRISING

Banská Bystrica
2018

Juh Slovenska a Podkarpatská Rus
prvá Viedenská arbitráž
november 1938
Severné Sedmohradsko
druhá Viedenská arbitráž
august 1940

Radu Mârza, Marek Syrný a kolektív

Dve viedenské arbitráže (1938, 1940) z pohľadu slovenskej a rumunskej historiografie

©: Mioara Anton, Adriana Jozefina Fúriková, Anton Hruboň, Radu Mârza, Ján Mitáč, Katarína Ristveyová, Marcela Sălăgean, Ana-Maria Stan, Marek Syrný, Virgiliu Ţârău, Ottmar Trașcă, Ferdinand Vrábel

Recenzenti:
prof. PhDr. Karol Fremal, CSc.
Prof. univ. dr. Eva Mârza

Preklady z rumunského jazyka:
Anna Pliešovská
Kristína Sekáčová
Lucia Simová

Jazyková korektúra:
Hildegard Bunčáková

Grafická úprava:
Ivan Kocák

Tlač:
Dolis, s.r.o.

© Múzeum Slovenského národného povstania Banská Bystrica 2018
Prvé vydanie

ISBN: 978–80–89514–53–3

OBSAH

Ján Gábor
Predslov | 7

Radu Mârza, Marek Syrný
Úvod | 9

POHĽAD SLOVENSKEJ HISTORIOGRAFIE

Katarína Ristveyová – Anton Hruboň – Ján Mitáč
Prvá Viedenská arbitráž a Slovensko *(medzinárodné súvislosti, výsledky a dôsledky)* **| 12**

Ferdinand Vrábel
Prvá Viedenská arbitráž – maďarský pohľad | 26

Anton Hruboň
Ohlas druhej Viedenskej arbitráže na Slovensku | 32

POHĽAD RUMUNSKEJ HISTORIOGRAFIE

Mioara Anton
Rumunsko a druhá viedenská arbitráž. Stratégie, propaganda a tajná diplomacia | 41

Ottmar Trașcă
Nemecko a druhá Viedenská arbitráž z 30. augusta 1940 | 56

Marcela Sălăgean
Vnútorný a zahraničný status Rumunska po územných stratách z leta roku 1940 | 70

Ana-Maria Stan
„Sedmohradská otázka" a Francúzsko v rokoch druhej svetovej vojny. *Niekoľko úvah* **| 78**

Adriana Jozefina Fúriková
Obraz maďarského vojaka z obdobia druhej Viedenskej arbitráže | 89

Virgiliu Ţârău
Sporné a manipulované územia. Sovietska politika na východe Európy od horúcej po studenú vojnu. Prípad Rumunska | 96

Summary | 112
Menný register | 114
Premene a použitá literatúra | 117

Prvá Viedenská arbitráž a Slovensko
(medzinárodné súvislosti, výsledky a dôsledky)*

Katarína Ristveyová – Anton Hruboň – Ján Mitáč
Múzeum Slovenského národného povstania, Banská Bystrica
Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica – Ústav pamäti národa, Bratislava

Žiaden štát neexistuje večne a hranice sa v prúde dejín neustále menia. Je to železný zákon, ktorý si ako jeden z mála vývojoch charakteristík ľudskej civilizácie zachováva nadčasovosť. Štáty vznikajú a zanikajú, na ich troskách vznikajú štáty nové; posunom hraníc spôsobených politickými rozhodnutiami či vojenskými konfliktmi sa z majority stávajú minority a opačne.

Zásadné korektúry mapy, k akým došlo v Európe po prvej svetovej vojne, obvykle sprevádzajú kontroverzie, vyplývajúce z objektívnej nemožnosti vytýčiť nové hranice „spravodlivo". Pod „spravodlivou" hranicou sa v kultúrach jednotlivých národných spoločenstiev tradične chápe vymedzenie hraničnej línie na etnickej báze. To však vzhľadom na štruktúru etnického osídlenia kontinentu nie je prakticky realizovateľné ani dnes, nieto roku 1918, kedy vtedajšie historické monarchie vykazovali ešte omnoho väčšiu národnostnú diverzitu. Český politológ Oskar Krejčí upozornil na skutočnosť, že hranice štátu sú rysované vždy so zreteľom na ich strategickú funkčnosť.[1] Každá nová hranica teda vzniká „zhora" ako politikum, pričom hlasy „zdola" tradične slúžia len ako propagandisticko-lobistické zdôvodnenie a podporný článok politickej iniciatívy.

K najdiskutovanejším, najobhajovanejším, ale zároveň najzaznávanejším produktom Versaillského systému, patrí Trianonská mierová zmluva s Maďarskom, podpísaná 4. júna 1920. Trianon sa stal ohnivkom sporu bezprostredne po jeho signovaní. Ako stále aktuálne téma rôznym spôsobom prežívala a prežíva v pamäti národov strednej Európy a tvorí neoddeliteľnú súčasť politickej

* Príspevok bol už publikovaný v časopise Múzea SNP *Vojnová kronika* č. 2/2017 a po dohode s autormi prevzatý aj pre potreby tejto publikácie.

1 JAŠEK, Peter: Trianon - 90 rokov. In: LACKO, Martin, KLUBERT, Tomáš, VARŠO, Ivan (eds.): *Historické rozhľady VII*. Krakov 2012, s. 195.

inštrumentalizácie dejín.[2] Rovnako našponovanou témou zostáva v rámci historiografie i verejných diskurzov prvá Viedenská arbitráž z 2. novembra 1938,[3] ktorá bola v čase súmraku demokracie v Európe prvým črepom rozbíjajúceho sa trianonského usporiadania. V očiach maďarskej verejnosti stvárňovala čiastočnú nápravu trianonskej kultúrnej traumy, vpitej do jej myslenia v 20.–30. rokoch ako ústredný spoločenský problém.[4] Na slovenskej strane spochybnila (česko) slovenskou stranou rozvíjaný mýtus o objektívnom nároku Slovákov na celé územie „od Tatier k Dunaju".[5]

Revízne koncepcie a neúspešné rokovania v Komárne

Maďarský minister vnútra Miklós Kozma (v úrade v rokoch 1935–1937) nevyjadroval pocity vlády, ale aj absolútnej časti maďarskej spoločnosti, keď Maďarsko v jeho potrianonskej podobe označil za „klietku deviatich miliónov Maďarov".[6] Už krátko po Trianone si maďarská vláda vytýčila za cieľ dosiahnuť revíziu rozhodnutia víťazných mocností prvej svetovej vojny. Garnitúry, vládnuce po nástupe regenta Miklósa Horthyho k moci, v rozpore s Trianonskou mierovou zmluvou nechápali maďarský národný štát ako nový subjekt medzinárodného práva, ale ako územne oslabeného

2 FERENČUHOVÁ, Bohumila: Trianonská mierová zmluva a jej interpretácia v historiografii. In: ČAPLOVIČ, Miloslav – STANOVÁ, Mária (ed.): *Slovensko v dejinách 20. storočia. Kapitoly k spoločenským a vojensko-politickým udalostiam.* Bratislava 2010, s. 121.

3 Bližšie pozri ZEMKO, Milan: Československo-maďarská a slovensko-maďarská hranica po Trianonskej zmluve a Viedenskej arbitráži - premeny verejnej argumentácie. In: *Historické štúdie 43*. Bratislava 2004, s. 157-166.

4 Historik István Kollai trianonskú traumu zadefinoval ako „emocionálny pocit, ktorý neberie ohľad iba na etnický princíp. Tento jav živili početné psychologické faktory, ktoré v konečnom dôsledku pramenili z rozpadu Uhorska, t. j. rámca, ktorý dovtedy určoval život vtedajších Maďarov)". KOLLAI, István: Psychológia mierovej zmluvy. O príčinách trianonskej traumy. In: KOLLAI, István (ed.): *Rozštiepená minulosť. Kapitoly z histórie Slovákov a Maďarov.* Budapešť 2013, s. 127.

Ako skonštatovala Eva Irmanová, maďarská spoločnosť prirovnávala Trianon k rozdeleniu Uhorska na tri časti v dôsledku osmanského vpádu v 16. storočí. Mocenské rozhodnutie, podpísané predstaviteľmi maďarskej vlády, hodnotila ako druhú katastrofu v maďarských dejinách, hneď po moháčskej porážke uhorských vojsk. IRMANOVÁ, Eva: *Maďarsko a versaillský mírový systém.* Ústí nad Labem 2012, s. 197.

K rozdielnemu vnímaniu Trianonu ako tzv. politiky verejného spomínania pozri viaceré kapitoly kolektívnej monografie MICHELA, Miroslav, VÖRÖS, László a kol.: *Rozpad Uhorska a Trianonská mierová zmluva. K politikám pamäti na Slovensku a v Maďarsku*. Bratislava 2013.

5 MICHELA, Miroslav: Národné ujmy ako naratívna konštanta: k oficiálnym reprezentáciám Trianonu a prvej Viedenskej arbitráže v prvej polovici 20. storočia. In: *Dvě století nacionalismu. Pocta prof. Janu Rychlíkovi.* Praha 2014, s. 275–276, 278.

6 IRMANOVÁ, Eva: *Maďarsko a versaillský mírový systém.* Ústí nad Labem 2012, s. 301.

pokračovateľa štátu spred roku 1918.[7] Revizionizmus sa stal hlavným cieľom zahraničnej politiky Budapešti, a to nielen vo vzťahu k Československu, ale i ďalším susedným štátom.

Politická reprezentácia mladej Československej republiky (ČSR) nemohla brať zahraničnopolitický program Maďarska na ľahkú váhu. Prvé roky svojej pôsobnosti preto popri budovaní vnútorného poriadku venovala uzatváraniu medzinárodných zmlúv, zaisťujúcich nezávislosť a neporušiteľnosť hraníc ČSR. Ani systém bilaterálnych zmlúv medzi ČSR, Kráľovstvom Srbov, Chorvátov a Slovincov (od roku 1929 Juhoslávia) a Rumunskom z rokov 1920–1921, doplnený neskoršími multilaterálnymi zmluvami a spojenecké zmluvy Francúzska s uvedenými štátmi Malej dohody však nedokázal efektívne a rovnocenne vzdorovať revizionizmu na prelome 30. a 40. rokov.

Pri pohľade na výsledok Mníchovskej dohody, v dôsledku ktorej Československo stratilo Sudety v prospech Nemecka, Maďarsko pocítilo, že prišla znovu jeho chvíľa. Súčasťou Mníchovskej dohody bol aj dodatok o vyriešení územných požiadaviek Maďarska voči ČSR do troch mesiacov, t. j. do konca roku 1938. V prípade, že by sa v tejto dobe nepodarilo dosiahnuť kompromis, o vyriešení problému hraníc mali rozhodnúť dve signatárske veľmoci Mníchovskej dohody, Nemecko a Taliansko. Maďarsko sa tentoraz nachádzalo v neporovnateľne inej situácii než v roku 1920. Politická i morálna podpora spojeneckého Talianska bola sľubnou bázou pre korunovanie dlhoročnej revizionistickej kampane úspešným výsledkom. V atmosfére demolácie versaillského systému otázka nestála, či k revízii dôjde, ale koľko zo svojho územia ČSR stratí. Podoba novej hranice záležala od zdatnosti maďarských politikov, ktorí plánovali pri argumentácii vychádzať z rovnakého princípu ako Nemecko v Mníchove, teda z princípu etnického.

Aplikácia etnického princípu Maďarsku zaručovala, že v prípade arbitrážneho rozriešenia sporu bude mať verdikt arbitrov bližšie k jeho územným požiadavkám (približne 13 tisíc km^2) než k protinávrhu česko-slovenskej strany. Predstavitelia ČSR žiadali od Maďarska odklad bilaterálnych rokovaní,

[7] BEŇA, Jozef: Medzinárodno-právne súvislosti Viedenskej arbitráže. In: ŠMIHULA, Daniel (ed.): *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európske súvislosti*. Bratislava 2008, s. 77, 80, 82.

Popri tradičnom negacionizme maďarských vlád treba v tejto súvislosti pripomenúť dva z ich pohľadu podporné aspekty - štátoprávny a jazykový. V prvom rade, Horthyho režim považoval krátke obdobie Maďarskej republiky a obdobie boľševickej Maďarskej republiky rád za nelegitímne. Dňa 29. 2. 1920 sa Maďarsko oficiálne vrátilo k monarchistickému zriadeniu a používaniu oficiálneho názvu *Maďarské kráľovstvo (Magyar Királyság)*. Maďarský jazyk na rozdiel od slovenčiny nerozlišuje medzi pojmami *Maďarsko* a *Uhorsko*, takže obnovením statusu kráľovstva bol aj v mysliach širokých más maďarského obyvateľstva navodený dojem právnej kontinuity potrianonského Maďarska s ich historickou vlasťou.

nakoľko sa po Mníchove museli zaoberať prioritne konsolidáciou vnútropolitickej situácie, ktorú rozvírilo nielen odstúpenie Sudet, ale tiež vyhlásenie autonómie Slovenska a Podkarpatskej Rusi 6., resp. 11. októbra 1938. Maďarsko, snažiac sa využiť politickú situáciu v ČSR, nástojilo na čo najskoršom začatí rokovaní medzi oboma krajinami.

Bilaterálne rokovania sa napokon začali ani nie dva týždne po mníchovskom rozsudku, dňa 9. októbra 1938 v Komárne.[8] Maďarská delegácia vedená Kálmánom Kányom a Pálom Telekim na ne prišla s dôsledne prepracovanou koncepciou revízie. V zálohe mala viacero plánov. Najvyšší úradník hlavného mesta Budapešti Gábor Hermann tri dni pred jednaniami predostrel ministerskému predsedovi Bélovi Imrédymu niekoľko projektov územných požiadaviek, ktorých sa malo Maďarsko domáhať.[9] Prvý projekt kalkuloval s pripojením Bratislavy, Nitry a celej oblasti Zemplína. Nákresy s priloženými komentármi obsahovali odpovede na možné administratívne, dopravné aj hospodárske organizačné problémy, vyplývajúce z takéhoto konceptu revízie. Bratislava sa mala stať súčasťou Bratislavsko-Mošonsko-Győrskej župy, Nitra alebo časti Nitrianskeho okresu sa mali zlúčiť s Ostrihomskou župou a na ostatných pripojených územiach sa mali obnoviť administratívne jednotky existujúce v uhorskom štáte pred rokom 1918. V prípade, že by k Maďarsku bol zo západného Slovenska pripojený len Žitný ostrov, Komárňanská a Ostrihomská župa mali vytvoriť jeden kompaktný celok.[10] Revízne požiadavky maďarských delegátov v hrubých črtách Hermannovmu konceptu zodpovedali.

Maďarská reprezentácia na začiatku komárňanských rokovaní navrhla česko-slovenskej strane uskutočniť plebiscit na celom území Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Súčasne však žiadala čo najskôr odstúpiť všetky kraje obývané Maďarmi podľa nadpolovičného princípu, ktorý sa uplatňoval na sudetských

[8] Jeden z prítomných maďarských novinárov opísal príchod maďarskej delegácie a atmosféru v meste nasledovne: „Na domoch viali maďarské vlajky, výklady zdobili obrazy alebo sochy Horthyho. Do dnešného dňa neviem, odkiaľ vyhrabali tú hŕbu drahých maďarských symbolov. Také nadšenie so mnou zalomcovalo, že som nevedel splniť vecné novinárske povinnosti. Zabudli sme na všetko, spolu sme sa nadchýnali, vyvolávali „Éljen“ („Nech žije!“ – pozn. aut.), oslavovali sme s komárňanskými Maďarmi. Autá sa dali ledva vidieť. Skutočný oblak kvetov sa na ne zniesol. Od kvetov bol chladič, kolesá, celé auto a spomedzi kvetov sa na chvíľu blysla biela hlava Kálmána Kányu a profily Pála Telekiho a ostatných členov komisie. Hučalo „Éljen!“, omračujúce nadšenie, rytmické, neustále skandovanie: „Mindent vissza, mindent vissza! Kánya, Teleki, Kánya, Teleki!“ Celé to trvalo iba minúty, ale na tých pár minút, čo sme tam boli, do smrti nezabudneme“. GYŐRY, A. (ed.): *Felvidékünk - Honvédsegünk. Trianontól – Kassáig.* Budapest 1939, s. 67-68.

[9] Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár (MNL - OL) Budapest, f. K28, cs. 26, t. 66. Správa G. Hermanna ministerskému predsedovi zo 6. 10. 1938.

[10] MNL - OL Budapest, f. K28, cs. 26, t. 66. Správa G. Hermanna ministerskému predsedovi zo 6. 10. 1938.

Nemcoch v Mníchovskej dohode, odvolávajúc sa na rozporné a málo vypovedajúce sčítanie ľudu z roku 1910.[11] Na spornom území navrhovala udržiavať poriadok pod dohľadom maďarskej i česko-slovenskej armády, čím mali obe strany predísť nepokojom na danom území. Pre splnenie svojich požiadaviek určila časový termín 10 dní.[12]

Maďarská delegácia požadovala od ČSR odstúpenie územia, vymedzeného nasledovnými obcami a mestami: Devín, Bratislava, Račisdorf (Rača), Chorvátsky Grob, Pustý Fedýmeš (Pusté Úľany), Močenok, Čápor, Nitra, Zbehy, Gýmeš (Jelenec), Žitavská Nová Ves, Kozmálovce, Tlmače, Nový Tekov, Kalnica, Levice, Veľké Krškany, Santov (Santovka), Brhlovce, Halič, Lučenec, Rimavská Sobota, Jelšava, Rožňava, Smolnická Huta, Košice, Vyšný Olčvár (Košické Olšany), Svinica, Kalša, Trebišov, Vojany, Pavlovce, Užhorod, Mukačevo, Královo.[13] Išlo o územie v celkovej rozlohe 12 124 km², na ktorom podľa štatistických údajov z roku 1930 žilo 549 376 obyvateľov maďarskej národnosti a 431 545 slovenskej národnosti. Podľa hlásení česko-slovenskej delegácie, maďarská strana nebola od týchto požiadaviek, ďaleko prevyšujúcich proklamovaný etnický princíp, ochotná ustúpiť.[14]

Na samý úvod rokovaní v Komárne, ešte pred predostretím požiadavky na vyššie uvedené územia, Maďarsko požadovalo odstúpenie niekoľkých slovenských miest ako prejav dobrej vôle ČSR spolupracovať a vyjednávať. Voľba padla po vzájomnej dohode na Šahy a Slovenské Nové Mesto (pôvodne boli v hre i Parkan a Komárno). Proti žiadosti zriadenia maďarských formácií na zabezpečenie verejného poriadku na južnom Slovensku, ktorú opäť predostreli maďarskí delegáti, sa delegácia ČSR okamžite ohradila a odmietla prijať tento bod maďarských požiadaviek. Na protitvrdenie vyslanca Jánosa Wettsteina, že v Prahe dostal od ministra zahraničných vecí Františka Chvalkovského prísľub jej splnenia, predseda autonómnej vlády a vedúci česko-slovenskej delegácie Jozef Tiso zareagoval slovami: *„Od tej doby nastala zmena. Dnes stojí tu vláda*

[11] Sčítanie obyvateľstva z roku 1910 bolo uskutočnené v čase silnej maďarizácie, preto sú jeho výsledky historikmi hodnotené ako zavádzajúce a prinajmenšom v niektorých regiónoch ako krajne nevierohodné a nezodpovedajúcemu skutočnému národnostnému rozvrstveniu. Ako určujúce kritérium bol stanovený materinský jazyk, nie prihlásenie sa k národnosti. ŠPROCHA, Branislav - TIŠLIAR, Pavol: *Lexikóny obcí pre územie Slovenska I. Vybrané úradné lexikóny z rokov 1920-2002*. Bratislava 2009, s. 41.

[12] Archiv Ministerstva zahraničních věcí (A MZV) Praha, f. Londýnský archiv – Tajné (LA - T), k. 134. Jednání s Maďarskem září - listopad 1938, č. 143386/VI. - 4/38. *Záznam zo schôdzi československo-maďarských delegácií v Komárne. I. plenárna schôdza z 9. 10. 1938 o 19:00 hodine*.

[13] A MZV Praha, f. Právní sekce VI. 1918-1945 (PS), k. 68, č. 143 439/1938. *Komuniké z prvého zasadnutia československo-maďarských rokovaní v Komárne z 10. 10. 1938*.

[14] A MZV Praha, f. LA – T, k. 134, Jednání s Maďarskem září - listopad 1938, bez čísla. *Správa z Komárna z 13. 10. 1938*.

slovenská a je otázka, či maďarská vláda i teraz trvá na svojich požiadavkách. ... Teraz ešte v každom ohľade jedná vláda československá ... ale jedná sa o vnútorný poriadok a to je i úradne naša vec“.[15]

Územný spor tak nedostával len československo-maďarský, ale po posledných zmenách vo vnútornej organizácii ČSR aj slovensko-maďarský podtext, ktorý sa čoskoro premietol do vzájomných vzťahov medzi nezávislým Slovenskom a Maďarskom po 14. marci 1939. V tejto polohe ho vlastne do značnej miery chápali v Černínskom paláci. Rokovania s Maďarskom centrálna vláda prenechala slovenským činiteľom snáď i preto, že ďalší neodvratný záchvev integrity štátu, za ktorý slovenská verejnosť mohla pripisovať zodpovednosť ministerstvu zahraničných vecí, resp. zovšeobecnene „pražskej politike“, by mohol myšlienku česko-slovenského štátu nenávratne pochovať alebo prinajmenšom odistiť ďalšiu rozbušku napätých česko-slovenských vzťahov.

Poverená česko-slovenská delegácia (po národnostnej stránke však zložená len zo Slovákov a jedného zástupcu Podkarpatskej Rusi[16]) si nerobila ilúzie o čo len hypotetickej možnosti zachrániť existenciu vtedajšej hranice. Napriek tomu na začiatok aspoň „skúšobne“ predostrela ponuku sebaurčovacieho práva Maďarov na území Slovenska bez odovzdania oblastí, v ktorých tvorili väčšinu. Protistrana takýto postoj považovala takmer za urážku. Ako sa po pár dňoch ukázalo, pre maďarskú delegáciu nebol prijateľný ani jeden z predložených návrhov. Všetky sa jej málili, rokovania mali akoby charakter *pro forma* pokusu o zmier a K. Kánya s P. Telekim, vedomí si talianskej a pravdepodobne i nemeckej podpory, boli odhodlaní spor priviesť pred arbitrážnu komisiu. Česko-Slovensko pritom v procese ustupovania prejavilo ochotu vzdať sa územia celého Žitného ostrova pod podmienkou, že Komárno ako strategicky významné mesto bude disponovať štatútom slobodného prístavu.[17] S týmto návrhom, predostretým prizvaným odborníkom Antonom Granatierom[18], maďarská strana zásadne nesúhlasila.

[15] Tamtiež. *Záznam zo schôdzi československo-maďarských delegácií v Komárne. I. plenárna schôdza z 9. 10. 1938 o 19:00 hodine*.

[16] Okrem J. Tisa tvorili česko-slovenskú delegáciu na komárňanských rokovaniach Ivan Krno, Ferdinand Ďurčanský a Rudolf Viest za Slovákov a za najvýchodnejšiu časť republiky Ivan Parkányi. DEÁK, Ladislav: *Slovensko v politike Maďarska 1938-1939*. Bratislava 1990, s. 96.

[17] V návrhu sa doslovne ako argument uvádzalo: „V okolí Nitry rastie priemysel - a to neni priemysel vojenský, ale civilný. Tento priemysel potrebuje cestu k Dunaju, a preto musí byť komárňanský prístav otvorený smerom k údoliam Nitry, Hronu a Váhu“.A MZV Praha, f. LA – T, šk. 134, Jednání s Maďarskem září – listopad 1938, č. 143386/VI. – 4/38. *Záznam zo schôdzi československo-maďarských delegácií v Komárne. II. plenárna schôdza z 10. 10. 1938 o 14:00 hodine*.

[18] Anton Granatier, bývalý príslušník československých légií, bol na rokovaniach prítomný ako expert na demografiu. K uvedenej problematike v roku 1930 vydal odbornú prácu GRANATIER, Anton: *Etnické rozhranie slovensko-maďarské*. Bratislava 1930.

Svoj posledný protinávrh česko-slovenská delegácia predostrela ráno 13. októbra 1938. V hlavných bodoch sa mal opierať o etnický princíp podľa sčítania z roku 1930 a brať ohľady na strategické, hospodárske a dopravné záujmy ČSR. Maďarsku by podľa neho pripadli rozsiahle územia južného Slovenska, ale mestá ako Bratislava, Nové Zámky, Levice, Rimavská Sobota, Lučenec, Košice, Užhorod, Mukačevo a Brehovo mali ostať Česko-Slovensku. Teritórium pridelené Maďarsku by tvorilo 11% územia Slovenska s približne 400 tisíc obyvateľmi, z ktorých bolo 320 tisíc Maďarov, 44 tisíc Slovákov a Rusínov a zvyšok Nemci a Židia.[19] Maďarskí predstavitelia aj tento návrh zamietli. Nechceli o ňom ani rokovať napriek náznakom česko-slovenskej delegácie, že je otvorená ďalším ústupkom.[20]

Podľa niektorých maďarských autorov sa ČSR od začiatku usilovala o to, aby boli rokovania neúspešné a aby o ďalšom osude južných oblastí rozhodli arbitri.[21] Vychádzajúc z rozsiahlych správ priamych aktérov komárňanských rokovaní, adresovaných pražským ústredným vládnym orgánom, je však zrejmé, že česko-slovenská delegácia znovu a znovu prepracovávala svoje návrhy, posúvala hranice ďalej smerom na sever, a napriek tomu sa stretávala s odmietavým postojom maďarskej delegácie, ktorá ani raz nepredostrela iný návrh ako svoj počiatočný.[22] Držala sa ho neoblomne a odmietala spustiť z hraničnej čiary, ktorú si zaumienila dosiahnuť.[23] Členovia maďarskej delegácie začali česko-slovenskú delegáciu obviňovať z obštrukcií a nakoniec rokovania 13. októbra 1938 ukončili. Na základe neúspešného pokusu o zmier bol územný spor postúpený medzinárodnej arbitrážnej komisii.

Arbitrážne konanie – priebeh a dôsledky

Česko-slovenská ani maďarská strana napriek tomu nezostala po krachu komárňanských rokovaní v nečinnosti. Obdobie medzi komárňanskými rokovaniami a arbitrážnym konaním bolo charakteristické intenzívnou diplomatickou hrou so zámerom nakloniť si na svoju stranu relevantné mocnosti.

19 A MZV Praha, f. LA - T, k. 134, Jednání s Maďarskem září - listopad 1938. *Správa z Komárna z 13. 10. 1938*.

20 Tamtiež. *Správa z Komárna zo 14. 10. 1938*.

21 SALLAI, Gergely: *„A határ megindul...“ A csehszlovákiai magyar kisebbség és Magyarország kapcsolatai az 1938-1939. évi államhatár-változások tükrében*. Bratislava 2009, s. 134.

22 Česko-slovenská delegácia ponúkla v prvom návrhu, kalkulujúcim s odstúpením územia, pre Maďarsko 1 838 km^2 so 105,5 tisíc obyvateľmi (Žitný ostrov bez nárokovanej Bratislavy s okolím, Komárno so štatútom slobodného mesta), a v druhom dňa 13. 10. 1938 maximálny ústupok – 5 200 km^2 s viac ako 345 tisíc obyvateľmi. IRMANOVÁ, Eva: *Maďarsko a versaillský mírový systém*. Ústí nad Labem 2012, s. 296.

23 A MZV Praha, f. LA – T, k. 134, Jednání s Maďarskem září – listopad 1938. *Správa z Komárna zo 14. 10. 1938*.

Dňa 19. októbra pricestoval do Poľska Karol Sidor ako zástupca slovenskej vlády. Jeho úlohou bolo presvedčiť severných susedov, aby sa prestali angažovať za myšlienku spoločnej poľsko-maďarskej hranice a označovať ju za spravodlivú. Minister zahraničných vecí Józef Beck ho však nemohol oficiálne prijať – v tom čase mal audienciu u rumunského panovníka, ktorého sa snažil nadchnúť pre podporu maďarských revizionistických požiadaviek.[24] Tento krok poľskej diplomacie jasne naznačil jej zahraničnopolitický postoj v prípade, že by sa Poľsko stalo členom arbitrážnej komisie vo Viedni. Koniec koncov, samo malo voči Slovensku územné požiadavky v oblasti Kysúc, Oravy a Spiša (maximalistické, hoci nie reálne počítali s poľsko-maďarskou hranicou), Maďarsku ponúkalo cez diplomatické kanály pomoc[25] a bolo by neracionálne, aby sa angažovalo v prospech ČSR.

Členovia slovenskej delegácie nezaháľali ani po stránke vyjednávania s Nemcami. Nemecko, na rozdiel od jasne vyfarbeného Talianska, tvorilo v ich očiach pomyselný jazýček na váhe. J. Tiso a F. Ďurčanský navštívili v Mníchove ministra zahraničných vecí Joachima von Ribbentropa a agitovali u neho za blahosklonnosť ku Slovensku.[26] Z Nemecka odchádzali obaja Slováci spokojní, plní nádeje, že nadchádzajúca arbitráž bude zhruba zodpovedať ich predstave. Mestá Mukačevo, Bratislava, Nitra a Košice sa zdali byť zachránené pre ČSR.[27] Intervencie prinášali však len čiastočný efekt.

Prirodzene, zákulisne pracovala aj druhá strana. Nová krivka československo-maďarských hraníc bola do značnej miery „upečená“ vopred, ako to naznačujú viaceré dokumenty. Napríklad poľský vyslanec v Maďarsku Leon Orłowski disponoval už tri dni pred vyhlásením arbitrážneho rozsudku vcelku presnými informáciami o budúcej úprave: *„Maďari budú žiadať zvláštny*

24 A MZV Praha, f. PS, k. 68, Vídeňská arbitráž, č. 149979/1938. *Diplomatické jednanie poslanca Sidora vo Varšave z 20. 10. 1938*.

25 SEGEŠ, Dušan – HERTEL, Maroš – BYSTRICKÝ, Valerián (eds.): *Slovensko a slovenská otázka v poľských a maďarských diplomatických dokumentoch v rokoch 1938–1939*. Bratislava 2012, dok. 165, s. 372.

26 SCHVARC, Michal – HOLÁK, Martin – SCHRIFFL, David (eds.): *„Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu. Dokumenty I. Das „Dritte Reich“ und die Entstehung des Slowakischen Staates. Dokumente I.* Bratislava 2008, dok. 70, s. 186–190.

27 A MZV Praha, f. LA – T, k. 134, Jednání s Maďarskem září – listopad 1938. *Rozhovor dr. I. Krna s ministrom Bačinským z 20. 10. 1938*; tiež KRAJČOVIČ, Milan: *Medzinárodné súvislosti slovenskej otázky 1927/1936 – 1940/1944. Maďarské dokumenty v porovnaní s dokumentmi v Bonne, Bukurešti, Viedni a Prahe*. Bratislava 2008, dok. 240, s. 208. Porovnaj aj SEGEŠ, Dušan – HERTEL, Maroš - BYSTRICKÝ, Valerián (eds.): *Slovensko a slovenská otázka v poľských a maďarských diplomatických dokumentoch v rokoch 1938–1939*, dok. 171, s. 380. S požiadavkami Budapešti nebol vnútorne stotožnený ani Hermann Göring, ktorý „si myslí, že Maďari zachádzajú príliš ďaleko v svojich požiadavkách na územie Slovenska, pričom neberú do úvahy etnografické ukazovatele, ak žiadajú napríklad Bratislavu... Takisto maďarská požiadavka týkajúca sa Košíc je neodôvodnená...“

národnostný status pre Bratislavu a obsadenie 4 zvyšných miest. Podľa môjho názoru rezignujú na Nitru. Podľa informácií sa Ciano a Ribbentrop dohodli, že Košice a jedno z podkarpatskoruských miest dostanú Maďari. V Ríme sa údajne tiež dohodlo, že ihneď po oznámení rozhodnutia arbitrov bude Československu udelená [územná] *garancia. Maďari sa budú usilovať tomu zabrániť*".[28]

Dňa 2. novembra 1938 nadišiel pre Česko-Slovensko i Maďarsko „deň D". Vo Viedni na zámku Belveder sa za prítomnosti F. Chvalkovského, I. Krna, J. Tisa a F. Ďurčanského za ČSR s účasťou Avhustyna Vološyna, reprezentujúceho záujmy Zakarpatskej Ukrajiny, a K. Kányu a P. Telekiho za Maďarsko uskutočnilo očakávané arbitrážne konanie. V úlohe arbitrov vystupoval taliansky minister zahraničných vecí Galeazzo Ciano s ministrom zahraničných vecí Nemecka, J. von Ribbentropom.

Najskôr pred arbitrami vystúpil K. Kánya. Tvrdil, že maďarská strana sa už odo dňa mníchovského rozhodnutia snažila s česko-slovenskou delegáciou dohodnúť na rozsahu odstúpených území. K. Kánya považoval tri mesiace, určené Mníchovskou dohodou na vyrovnanie československo-maďarského hraničného problému, za príliš dlhý čas, a presadzoval okamžité arbitrážne riešenie, pokiaľ sa na sporných teritóriách neuskutoční plebiscit. Zároveň zdôraznil, že po poslednom návrhu ČSR z 22. októbra 1938, zostalo sporných už len niekoľko bodov, a tie by chcel ako reprezentant maďarskej vlády na arbitrážnom konaní nechať rozsúdiť.

Následne sa k slovu dostal P. Teleki. Upozornil na sčítanie z roku 1910, podľa ktorého je z etnického hľadiska problematickým len územie v okolí Nitry a východne od Košíc, kde počet obyvateľov maďarskej národnosti nepresahoval 50%. Podľa Telekiho interpretácie bolo obyvateľstvo spomínaných regiónov počas posledných 20 rokov násilne odnárodňované a pred rokom 1918 sa k maďarskej národnosti hlásilo viac osôb. Bratislavu považoval za „zvláštny prípad", ktorý nie je možné riešiť na základe etnického princípu.[29]

Po maďarských delegátoch sa k slovu dostali zástupcovia česko-slovenskej delegácie. I. Krno reagoval na slová P. Telekiho. I. Krno odmietal aplikovať mníchovskú etnickú zásadu na budúcu podobu hranice medzi Slovenskom a Maďarskom, keďže oblasť československých Sudet s nemeckým obyvateľstvom si svoj etnický ráz držala viac-menej rovnaký už storočia, kým Slovensko bolo najmä posledné desaťročia pred prvou svetovou vojnou vystavené

[28] SEGEŠ, Dušan – HERTEL, Maroš – BYSTRICKÝ, Valerián (eds.): *Slovensko a slovenská otázka v poľských a maďarských diplomatických dokumentoch v rokoch 1938–1939*, dok. 187, s. 407.

[29] A MZV Praha, f. PS, k. 68, Vídeňská arbitráž, č. 183626/1938. *Záznam z rokovaní počas Viedenskej arbitráže z 2. 11. 1938*.

maďarizačným tendenciám. Argumentoval, že napríklad prevažne slovenský charakter Košíc v sčítaní roku 1880 potvrdzujú aj maďarské úradné štatistiky. I. Krno navrhol, aby na území ČSR zostalo toľko Maďarov, koľko Slovákov žilo roku 1938 v Maďarsku. P. Teleki však tento návrh rezolútne zmietol zo stola*: „Maďarsko má staré právo, keďže patričné územia mu patrili 1 000 rokov. Princíp, podľa ktorého by ostalo na Slovensku toľko Maďarov, koľko by bolo Slovákov v Maďarsku, by nebol spravodlivý a znamenal by zásadu rukojemníkov, čo by zabraňovalo obom štátom v priateľských vzťahoch"*.[30]

Česko-slovenský minister zahraničných vecí F. Chvalkovský žiadal arbitrov, aby mohli na všetky body predložené maďarskou stranou reagovať J. Tiso a A. Vološyn a prizvať si k tomu odborníkov, ktorí s nimi pricestovali do Viedne. J. Ribbentrop a G. Ciano však upozornili, že schôdza je určená len pre ministrov zahraničia a neželajú si na nej prítomnosť nikoho iného. J. Ribbentrop následne zasadnutie uzavrel a členov delegácií požiadal, aby sa spoločne zišli znovu večer 2. novembra 1938, kedy im bude oznámený výsledok arbitráže.[31]

Večerný rozsudok otriasol aj tými najpesimistickejšími očakávaniami česko-slovenskej delegácie.[32] ČSR musela v dôsledku Viedenskej arbitráže Maďarsku odstúpiť 10 390 km^2 územia. Hraničná čiara sa začínala južne od Bratislavy, ďalej viedla nad železničnou trasou Bratislava – Nové Zámky, k Vrábľom, Leviciam a odtiaľ asi 30 km severne od dnešných hraníc na juhu stredného Slovenska. Zahŕňala aj Jelšavu a Košice a pokračovala na Užhorod a Mukačevo až po rumunské hranice. Predmetné územie obývalo približne 850 tisíc obyvateľov[33], z ktorých len asi 500 tisíc bolo maďarskej národnosti. Etnický princíp bol najvýraznejšie porušený v okolí Nových Zámkov, Šurian,

[30] Tamtiež.

[31] Tamtiež.

[32] Podľa jednej zo správ ústredným česko-slovenským orgánom, ktorá zachytávala vývoj pomerov na Slovensku od októbra do decembra 1938, zostali Slováci arbitrážnym rozhodnutím „prekvapení a zaskočení". PEHR, Michal: Vídeňská arbitráž a její ohlas ve společnosti pohledem nejen českého tisku. In: MITÁČ, Ján (ed.): *Juh Slovenska po Viedenskej arbitráži.* Bratislava 2011, s. 110. Obzvlášť veľké sklamanie pociťovali slovenskí delegáti z nedodržania nemeckých prísľubov zachovať etnicky slovenské územia v ČSR. SCHVARC, Michal – HOLÁK, Martin – SCHRIFFL, David (eds.): *„Tretia ríša" a vznik Slovenského štátu. Dokumenty I. Das „Dritte Reich" und die Entstehung des Slowakischen Staates. Dokumente I.*, dok. 100, s. 287.

[33] Podľa maďarského sčítania sa na arbitrážnom území nachádzalo asi 1 040 000 obyvateľov, kým na zabranej časti Slovenska to bolo vyše 859 000 obyvateľov. Československé štatistiky štandardne udávajú okolo 900 000 občanov štátu žijúcich na spomínanom teritóriu, z ktorých časť patrila k úradníkom a príslušníkom hraničnej stráže. Tí, pochopiteľne, po odovzdaní južných častí Maďarsku, svoje miesta opustili. A MZV Praha, f. Londýnský archiv 1939–1945, Politické zprávy, Maďarský referát, k. 430. Vídeňská arbitráž. *Štatistické údaje o časti Slovenska zabranej Maďarskom v rokoch 1938/39 z apríla 1943*.

Starej Ďale (Hurbanova), Vrábeľ, pri Jelšave a v obciach pri Košiciach (v 79 obciach tam žilo popri 17 tisíc Maďaroch až 85 tisíc Slovákov).[34] Maďarsko získalo zhruba 92% územia, ktoré pôvodne požadovalo počas komárňanských rokovaní. Maďarským požiadavkám, ako sa vyslovil K. Kánya, výrazne napomáhal i G. Ciano, ktorý sa podľa jeho slov počas arbitráže správal *„fenomenálne“*.[35]

V Maďarsku arbitrážne rozhodnutie vyvolalo vlnu nadšenia. Obyvateľstvo si myslelo, že ide o prvé lastovičky, smerujúce k obnoveniu pôvodných hraníc tzv. Veľkého Maďarska. Regent M. Horthy verejne sľuboval, že sa časom pokúsi pripojiť naspäť k Maďarsku aj Bratislavu a iné mestá, ktoré v dôsledku arbitráže ostali na území Česko-Slovenska. Akú dôležitosť zohrávalo územie južného Slovenska, ukazujú Horthyho slová, ktoré vyjadril v rozkaze maďarským vojskám: *„Honvédi! Náš Honvédség oslobodený z okov Trianonu a znovuzrodený po dvadsiatich rokoch ťažkého čakania prekročí tú hranicu, ktorú sme vždy považovali za dočasnú. Na druhej strane na Vás čaká jeden milión súrodencov! Po dvoch desaťročiach ich ťažkých skúseností ste to vy, čo pre nich znamená naplnenie všetkej nádeje a túžby. Pôjdete domov na Felvidék, ktorý je toľkokrát pokrstený drahou krvou našich predkov!* (...) *Na vašu cestu vás posielam s hrdosťou a dôverou a s istým vedomím, že s pomocou práva večnej spravodlivosti a vzkriesenej maďarskej sily nikdy viac neopustíme navrátené územia! V mene Boha a Domoviny, vpred!“*[36]

34 HETÉNYI, Martin: *Slovensko-maďarské pomedzie v rokoch 1938–1945*. Nitra 2008, s. 16.

35 DEÁK, Ladislav: *Slovensko v politike Maďarska 1938–1939.* Bratislava 1990, s. 122–124.

Maďarskí novinári, ktorí sa zúčastnili všetkých dôležitých rokovaní a vyhlásenia arbitráže, veľmi emotívne popisovali zážitky z októbrových a novembrových dní roku 1938. Ako príklad možno uviesť správu jedného z novinárov pri zakresľovaní novej hraničnej čiary počas rokovaní vo Viedni 2. 11. 1938. Svoje bezprostredné a veľmi emotívne dojmy opísal nasledovne: „Nevydržateľné minúty. Nervy mi pomaly vypovedajú službu. Nedá sa vydržať pomalosť chodu štetca. Každú minútu, každý okamih je preplnený nevýslovným vzrušením. Nitru sme nedostali! A naše srdcia sa stiahnu: Bože, čo keď stratíme aj Košice! Nemôžeme ísť bližšie k stolu. Skoro mi vyskočia oči, tak pozerám, aby som videl viac. A znovu ma zaleje hrozná horúčava: vidím, že čiara odbočuje nad Rožňavu a potom pokračuje smerom na Košice...Teraz, teraz... Bože, neopusť ma! A inžinier, kresliaci mapu, akoby v tejto chvíli pochopil hrozný duševný otras, sa obráti a s veľmi priateľským, chápavým bratským úsmevom prikývne hlavou. Košice, Košice! Košice sú znova naše! Áno, takmer už vidím, že červená hraničná línia, ako vytečená slávna maďarská krv, tak obkolesuje, objíma v sebe mesto kniežaťa. Vďaka ti, Pane Bože, že som sa toho mohol dožiť. Ako olovo, také je moje telo. Dožili sme sa dňa vzkriesenia“. GYŐRY, A. (ed.): *Felvidékünk – Honvédségünk. Trianontól – Kassáig*. Budapest 1939, s. 107–111.

36 CSATÁR, István – ÖLVEDI, János (eds.): *A visszatért Felvidék adattára*. Budapest 1939, s. 247.

Dôsledky prvej Viedenskej arbitráže pre (česko)slovensko-maďarské vzťahy

Viedenská arbitráž bola prvou fázou vyvrcholenia diplomatických snáh Maďarska o revíziu Trianonu. Ukázala politické schopnosti členov maďarskej delegácie a určila smer zahraničnej politiky Maďarska na nasledujúce roky. Viedenský verdikt, hoci mal priniesť upokojenie do vzťahov oboch štátov, naopak, spory medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom prehĺbil. Aj keď sa maďarská vláda vo Viedni zaviazala rešpektovať stanovené hranice, už v novembri 1938 uskutočnila pokus vojensky okupovať časť východného Slovenska a celé územie Podkarpatskej Rusi. Po celé obdobie vojnových rokov boli diplomatické styky medzi oboma krajinami poznačené mementom prvej Viedenskej arbitráže.

Dopomohol tomu aj postoj a zásahy maďarskej vojenskej a neskôr civilnej správy voči nemaďarskému obyvateľstvu na odstúpenom južnom Slovensku. Hneď v prvých dňoch sa stali problémom náhle a drastické opatrenia maďarskej vlády, s ktorými československá strana, ale ani obyvateľstvo na odstupovanom území, nepočítali. Cieľom týchto opatrení maďarskej strany bola radikálna a rýchla zmena etnických a majetkových pomerov na tomto teritóriu. Veľmi rýchlo sa prikročilo k vyhosťovaniu obyvateľov, ktorí nepatrili k „praobyvateľom“ územia. Opatrenie sa dotklo aj ich rodín, manželiek (aj maďarskej národnosti) a detí. Úlety novej maďarskej moci veľmi zhoršili vzťahy medzi oboma štátmi a viedli k recipročným opatreniam zo strany Česko-Slovenska a neskôr Slovenskej republiky. Maďarské úrady to vehementne kritizovali, ale o nápravu sa nepostarali.[37]

Je potrebné zdôrazniť, že Maďarsko od samého začiatku nedodržalo viaceré body z *Protokolu o rozhodnutí komisie Maďarska a Československa o evakuácii a odovzdaní odstúpeného územia*, dohodnutého a podpísaného 1. novembra 1938 v Bratislave plukovníkom R. Andorkom a generálom R. Viestom, predovšetkým bod 4: „*Obidve armády nedopustia nepriateľské činy zo strany obyvateľstva (civilistov) na území, ktoré je pod ich mocou“*[38] To isté platilo o viacerých ustanoveniach samotného arbitrážneho rozsudku z Viedne (najmä body 4–7), čo malo ťažké a tragické následky pre civilné obyvateľstvo českej a slovenskej národnosti, ale aj ďalších národností a dokonca mnohých osôb hlásiacich sa k národnosti maďarskej.[39] Podľa bodu 4 mala riešiť otázky štátnej príslušnosti a opcie na odstúpenom území spoločná komisia. Podľa bodu 5 do kompetencie tejto komisie patrilo vypracovanie pravidiel na ochranu národnostných menšín. V 6. a 7. bode sa určo-

37 VIETOR, Martin: *Dejiny okupácie južného Slovenska.* Bratislava 1968, s. 19–20.

38 DEÁK, Ladislav: *Viedenská arbitráž. Dokumenty I.* Martin 2002, dok. 136, s. 191–195.

39 Tamže, dok. 139, s. 203–205.

valo, že keby vznikli pri realizácii viedenského rozhodnutia ťažkosti, obidve vlády sa dohodnú na ich odstránení. V prípade, že sa nebudú vedieť dohodnúť, rozhodnú zase o ich spore mocnosti arbitrážnou formou.[40]

Slovenská vláda reagovala na vzniknutú situáciu zavedením reciprocity[41] (princíp reciprocity bol neskôr zakotvený v Ústave Slovenskej republiky z 21. júla 1939) ako účinného nástroja na dosiahnutie práv Slovákov v Maďarsku. Prakticky to znamenalo, že maďarskej menšine bude na Slovensku poskytnuté také množstvo práv, koľko práv v skutočnosti budú požívať Slováci v Maďarsku. Zdanlivo pri uplatňovaní reciprocity bola vo výhode maďarská strana. V Bratislave však veľmi rýchlo vystihli citlivosť maďarskej politiky i verejnej mienky. Z uplatňovania reciprocity sa postupne vyvinula celá jedna zložka vzájomných štátnych vzťahov, riadená zo slovenskej strany okrem príslušných ministerstiev aj zvláštnym spojovacím orgánom pri predsedníctve vlády. Jej uplatňovanie malo stránky vážne i komické, pričom nie je možné zabudnúť, že sa týkalo osudu ľudí, ich zamestnania, vzdelania, základných práv. Bolo uplatňované s drsnosťou vlastnou vtedajším pomerom. Za uväznených národných pracovníkov na jednej strane, putovali do väzenia alebo pracovného tábora vybraní príslušníci menšiny na druhej strane. Za jednu zavretú školu bola zavretá druhá, za prepustených železničiarov príslušný počet na druhej strane.[42]

Počiatočný postoj predstaviteľov maďarskej vlády k Slovensku a slovenskej politike veľmi dobre vystihuje vo svojich spomienkach Ján Spišak, slovenský veľvyslanec v Maďarsku. Maďari podľa jeho mienky neboli ochotní rokovať o rôznych problémoch v maďarsko-slovenskom pomere, čo pripisoval najmä tomu, že Maďarsko dúfalo, že sa Slovensko hospodársky zrúti a potom ho ľahko dostane späť pod „plášť svätého Štefana“. Po konsolidácii pomerov na Slovensku zvolili Maďari pri rozhovoroch so Slovákmi inú taktiku. Už nešlo o bezprostredné vojenské obsadenie Slovenska (Maďari sa v tomto zmysle hnevali i na Nemcov, ktorých považovali za prekážku v obsadení Slovenska), ale o presviedčanie, že Slovensku by bolo lepšie,

40 DEÁK, Ladislav: *Viedenská arbitráž. Dokumenty II.* Martin 2003*,* s. 9.

41 Martin Hetényi vo svojej publikácii opisuje konkrétne prípady recipročných opatrení. Boli zostavované evidencie Maďarov určených na vypovedanie, tvoriace prípravný krok k ich skutočnému realizovaniu. Keď maďarská vláda neprestala s vypovedávaním Slovákov zo svojho územia a slovenská strana vyčerpala všetky svoje diplomatické možnosti, recipročne sa začalo s vypovedaním desiatok Maďarov. Napriek malému počtu vyhostených Maďarov bol účinok tohto kroku u maďarských vládnych kruhoch značný. Od roku 1940 prichádzalo k imigrácii z Maďarska len zriedkavo. HETÉNYI, Martin: *Slovensko - maďarské pomedzie v rokoch 1938–1945*. Nitra 2007, s. 111, 185.

42 LIPTÁK, Ľubomír: Maďarsko v politike Slovenského štátu v rokoch 1939–1943. In: *Historický časopis,* roč. 15, 1967, č. 2, s. 16–17.

keby sa spojilo s Maďarskom. Niektorí maďarskí politici dokonca ponúkali Slovensku také autonómne postavenie, ako mali Chorváti v Uhorsku do roku 1918, ba s ešte širšími kompetenciami.[43]

Politické reprezentácie oboch krajín sa snažili, resp. predbiehali pre Nemeckom, aby si prinajmenšom udržali územia v ich vtedajšom rozsahu, resp. sa usilovali o územnú revíziu vo vlastný prospech. Maďarská diplomacia dôvodila, že zväčšené Maďarsko okrem iného bude spoľahlivým „žandárom“ v dunajskom priestore. Organickou zložkou tejto politiky bolo neustále atakovanie ľudáckeho režimu. Obviňovala ho z nespoľahlivosti, z neschopnosti paralyzovať protinemecké a panslavistické tendencie. Podobnú taktiku používal ľudácky režim voči horthyovskému režimu, keď v Berlíne poukazoval na kontakty Maďarska so Západom, na údajné liberalistické tendencie maďarských vládnucich kruhov a na prílišnú mäkkosť pri riešení židovskej otázky. Pre prehlbovanie nemeckej kontroly nad oboma súperiacimi partnermi nemecká diplomacia veľmi cieľavedome a plánovito používala taktiku lákavých, ale nezáväzných protikladných sľubov, najmä však možnosť revízie slovensko-maďarských hraníc.[44]

Slovensko-maďarská hranica sa každopádne počas druhej svetovej vojny nezmenila. Na jej povojnovom revidovaní do stavu spred roku 1938 mal leví podiel hlavne postoj mocností protinacistickej koalície, ktoré uznali Benešovu vládu a jej koncepciu obnovenia ČSR v predmníchovskej podobe. Po porážke Nemecka bola Viedenská arbitráž ako priamy produkt Mníchovského diktátu vyhlásená za akt medzinárodného násilia a právne anulovaná. Celé územie južného Slovenska, odstúpené rozhodnutím z 2. novembra 1938, tak pripadlo Československu; Zakarpatská Ukrajina ako celok pripadla Sovietskemu zväzu.

43 SPIŠIAK, Ján: *Spomienky z Budapešti 1939–1945*. Bratislava 2010, s. 31–37, 42–45.

44 HETÉNYI, Martin: *Slovensko-maďarské pomedzie v rokoch 1938–1945*. Nitra 2007, s. 23.